

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - voorjaar 2026 - jaargang 40

Een meesterlijke biografie over Jac. P. Thijsse

Wandelen met een juffer in het Beekdal

Zweefuliegen, uliegkunstenaars van betekenis

Namen en adressen

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Voorzitter

Henny Tax, 06 – 16 37 27 58,
henny.tax@gmail.com

Secretaris

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 06 – 26 61 63 54,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Penningmeester

Con van Regteren, 06 – 11 62 52 11,
jsvanregteren@gmail.com

Bestuursleden

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 – 31 01 05
Wouter Hiskemuller, wouter.hiskemuller@hotmail.com,
06-23473298

Bestuurslid / Website-beheer

Han van Kaam, h.vankaam@gmail.com, 06 – 18 93 59 25

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 06 – 53 65 89 50

Redactie Zuidwester,

a.i. Maria van Kempen, kempenvanm118@gmail.com
06-44 19 38 31

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 – 31 94 90

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 – 31 51 17
Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Wiebe Selders, 026 – 334 18 25 / 06 – 27 10 38 31,
wiebe.selders@hetnet.nl
Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek, Hans van Leeuwen, 026 – 333 31 39 / 06 – 12 42 03 23,
leeu9362@planet.nl

Landgoed-werkgroep De Kamp

Maarten Kubbe, 06 – 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Jufferswaard

Hermien Mijnen, 06 – 10 64 85 80, hermien.mijnen@outlook.com

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 – 31 82 12

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 – 334 30 77
Heemtuin De Zomp
Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 – 41 75 75

Werkgroep Natuur en zorg

Mary de Jong, mary-dejong@hotmail.com,
06 – 40 95 46 37

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 – 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 – 351 29 27
 gelderland@ivn.nl
Website: www.ivn.nl/provincies/gelderland/

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 – 622 81 15, info@ivn.nl

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 25,- per jaar. Om lid te worden klik je op 'Lid worden' op de internetsite ivn.nl. Vul daar het aanmeldformulier in en kies als afdeling 'Zuidwest Veluwezoom'. Als lid ontvang je vier keer per jaar het afdelingsblad Zuidwester en vier keer per jaar het landelijke blad Mens en Natuur. IVN Zuidwest Veluwezoom is actief in de gemeente Renkum en Wageningen

Bleeksporig bosviooltje Foto: Maria van Kempen

Foto's

De foto's van de voorpagina zijn gemaakt door Hetty Kroese (fluitekruid) en Edith Gerritsma (kievitsbloem). De foto op de achterzijde maakte Edith Gerritsma.

IVN Zuidwest Veluwezoom - voorjaar 2026 - jaargang 40

Van de voorzitter

Buiten hoor je dat de vogels het voorjaar al in het hoofd hebben. Bij 'Vroege vogels' op de radio zondagochtend hoorde ik bij de meldingen ook het meeste over 'de eerste..... die ik hoorde/zag'. De winterslaap van de natuur loopt ten einde en veel mensen kijken uit naar licht en zon. Maar gisteren reden we nog door de sneeuw naar huis. Vanmorgen konden we geen duizendknopen bestrijden, omdat het land verstopt lag onder een witte deken. Daarbij vraag ik mij af hoe het moet zijn voor de planten en dieren. Soms hebben we temperaturen boven de 10 graden en dan vriest het weer de hele dag. Hoe zijn de planten en dieren in staat om die extreme wisselingen op te vangen? Daar weet ik eerlijk gezegd niet veel van en ik denk velen met mij. Misschien een keer een artikel volgend jaar in de Zuidwester.

Nog een effect van het echte wintergevoel: Bij de beëdiging van het nieuwe kabinet zal niet gesproken worden over de opwarming van de aarde. Stikstof gaat het winnen van koolstof. De hittegolven en overstromingen waren te ver van ons bed.

Het bestuur kan zich gelukkig prijzen dat het vertrek van Simone en Mary als redacteuren geen stagnatie in de redactie van de Zuidwester betekent. Gelukkig zijn nieuwe mensen naar voren gestapt om hun werk op te pakken. Sep en Jeannet, ik wens jullie veel plezier met jullie werk voor dit blad.

Ik ben benieuwd welk thema onze IVN-afdeling komende periode weer goed in het zonnetje zal gaan zetten na de succesvolle serie lezingen over Ruud Schaafsma's boek 'Hoogtelijnen'. We zullen in elke geval aandacht vragen voor de bossen bij Doorwerth en in het bijzonder voor 'eekschillen'.

Komend voorjaar zullen we weer een Algemene Ledenvergadering hebben. Helaas kan ik nog geen datum noemen. Maar die lees je ongetwijfeld in een onregelmatig verschijnende e-Zuidwester.

Ik wens je veel leesplezier met deze voorjaars Zuidwester.

Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Een meesterlijke biografie over Jac. P. Thijsse
- 5 Wandelen met een juffer in het Beekdal
- 6 Het Alzheimercafé natuurlijk
- 7 Landgoed De Kamp nog aantrekkelijker gemaakt
- 8 Sputter, sputter, sputter, ik ben een putter
- 9 Zweefvliegen, vliegkunstenars van betekenis
- 10 Help je mee de Aziatische hoornaar te bestrijden?
- 11 Een vogel met veel noten op zijn zang
- 11 Werkweek Tsjechië
- 12 Een leven lang verbonden met de natuur
- 13 Zandhagedis
- 14 Natuur brengen in Zorgboerderij De Willemshoeve
- 15 Kort van stuk

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Maria van Kempen,
Edith Gerritsma, Jeannet Scheffer
en Sep Van de Voort

Drukker:

Editoo B.V. te Veenendaal

Redactieadres:

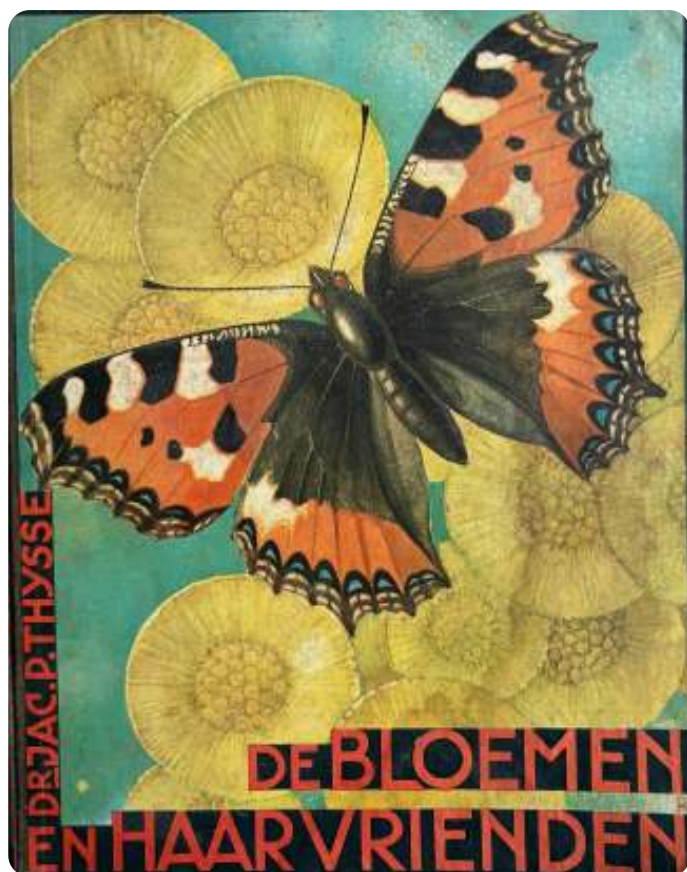
ad interim: Maria van Kempen
Bloemenlaan 16, 6866 DW
Heelsum
06 44 19 38 31
kempenvanm118@gmail.com

De uiterste inzenddatum van
kopij voor het voorjaarsnummer
is 11 mei 2026.

Een meesterlijke biografie over Jac. P. Thijsse

AUTEUR: JEANNET SCHEFFER

In mijn leven loopt Jac. P. Thijsse al lange tijd mee. Als kind bladerde ik graag door de Verkade-albums uit mijn moeders jeugd. Als puber leerde ik voor biologie determineren met de Flora van Heimans en Thijsse. Al bracht ik daar eerlijk gezegd niet veel van terecht en is er weinig van blijven hangen. In mijn woonkamer prijken nu, als ware schilderijen, de Verkade-albums De bloemen en haar vrienden en De groote rivieren. Reden genoeg om eind 2025 de biografie Meester in het paradijs van Dik van der Meulen te lezen.

Het boek neemt je mee door het leven van Jac. P. Thijsse en langs de plaatsen waar hij opgroeide en leefde: Maas-tricht, Grave, Woerden, Amsterdam, Texel en Bloemen-daal. Wat dit boek zo bijzonder maakt, is dat de schrijver steeds terugkeert naar deze plekken. Hoe ze waren in Thijsse's tijd en hoe ze er nu uitzien. Door de levendige beschrijvingen van Dik van der Meulen begint het voortdurend te kriebelen om deze locaties zelf te bezoeken. De biografie is daarmee niet alleen een levensverhaal, maar ook een geschiedenis van een landschap dat continu verandert. Helaas vaak niet ten goede.

Al tijdens Thijsse's leven speelde dit. Hij wist bijvoorbeeld het Naardermeer te redden van een vuilstort voor Amsterdam. Daarmee werd het Naardermeer het eerste gebied van wat nu Natuurmonumenten is. Een organisatie waarvan Thijsse medegrondlegger is.

Verbazingwekkend is Thijsse's enorme werk- en wandel-rang. Jarenlang was hij onderwijzer en later leraar op een middelbare school, waarbij ook op zaterdag les werd gegeven. Hoe kreeg hij het voor elkaar om daarnaast actief te zijn in talloze organisaties, de Verkade-albums te schrijven en vrijwel heel Nederland wandelend te door-kruisen? Hij wist bovendien heel Nederland aan het spa-ren te krijgen voor de plaatjes van de Verkade-albums. Daarvoor hebben mijn grootouders ongetwijfeld heel wat pakken beschuit, koekjes en repen chocolade moeten eten.

Onlangs was ik in de polder Waalenburg op Texel, het tweede gebied dat de toenmalige Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in 1909 aankocht. Thijsse was twee jaar onderwijzer op Texel en noemde zich sindsdien altijd Texelaar, alles vanwege zijn grote liefde voor het eiland. Een prachtige biotoop, waarvan hij al vroeg de potentie inzag.

In onze omgeving werd in 1965, honderd jaar na de geboorte van Jac. P. Thijsse, door het IVN een Thijsse-wandeling uitgezet, van Wolfheze naar de Westerbouwing. Het bijbehorende boekje (uitgave 2005) is nog steeds te downloaden via de website frankwandelt.nl.

In de boeiende aflevering van Andere Tijden 'Jac. P. Thijsse: de Freek Vonk van de vorige eeuw' zie je dat Thijsse in het begin van de Tweede Wereldoorlog contacten had met Duitsers. Dat had alles te maken met hun vooruitstrevende natuurwetgeving, waarvan hij hoopte te kunnen profiteren. Het einde van de oorlog heeft Jac. P. niet gehaald, hij overleed begin januari 1945 op 80 jarige leeftijd. Als iemand een blijvende bijdrage heeft geleverd aan de Nederlandse natuur en vroeg oog had voor natuurbescherming, dan was het Jac. P. Thijsse.

Wandelen met een juffer in het Beekdal

AUTEUR: MARIA VAN KEMPEN, FOTO'S VAN INEKE PUIJK

Ineke Puijk maakte een podwalk voor het Renkums beekdal. Op een woensdagochtend wandel ik met Ineke de route die begint bij Bezoekerscentrum Renkums Beekdal. In de podcast vertelt 'de dolende ziel van de juffer van Grunsfoort', over het leven in haar kasteel en de omgeving. Zij bewoonde in het Renkums beekdal kasteel Grunsfoort. Het verhaal van de juffer is gebaseerd op een bestaande legende. Op diverse plaatsen beluister je wat de veeleisende juffer van haar personeel vroeg.

In de podcast is ook aandacht voor het landschap dat al jarenlang door mensen is beïnvloed, zoals de watermolen, de vlonder en specifieke bomen. Ook die informatie vertelt de dolende juffer in een grappige ik-vorm. Ze is vaak verbaasd over de aanpassingen na haar dood.

Zelf vond Ineke de vijver het meest interessant. Die is rond 1850 gegraven als zwembad van zeven meter diep bij landgoed De Keijenberg. Men groef met de hand en het zand werd in de omgeving verspreid. De bodem is bedekt met klei van de Noordberg (op drie km afstand!) om het water vast te houden. Het moet een enorme klus geweest zijn. En dat allemaal omdat enkele rijke mannen een paar dagen per jaar wilden zwemmen in ons kikkerlandje!

Ineke noemt de podwalk cultuurhistorisch en zegt dat de route 'een vrij oppervlakkige kennismaking is met dit gebied.' Zij kent het gebied als haar broekzak; daarom zal niet iedereen de teksten als oppervlakkig ervaren.

Ik vroeg Ineke naar de doelgroep voor deze wandeling. Ze dacht aan gezinnen met kinderen vanaf een jaar of 8 á 9, wandelgroepen en mensen die in Nivonhuis De Bosbeek logeren. De wandeling is 7 km lang en duurt ongeveer 2 uur. De route staat op je telefoonscherm en loopt met je mee, zodat je steeds weet waar je bent.

De cijfervolgorde geeft de richting aan. Bij elk cijfer klinkt een pingeltje en kun je de juffer horen vertellen over dat punt. Je kunt het ook lezen; ik vond luisteren en tegelijk rondkijken prettiger. 'De verhaaltjes zijn kort' zegt Ineke 'en niet te dicht bij elkaar zodat je ook lekker wandelt'.

De stukjes zijn inderdaad zo kort, dat je die moeiteloos afluistert, ook omdat ze met een prettige stem zijn ingesproken. 'Na elk verhaaltje staat een vraag; die levert discussie op als je met een groepje wandelt.'

Je begint bij het Boscafé de Beken en ongeveer op de helft ben je daar opnieuw, zodat je koffie kunt drinken. Daar is ook het bezoekerscentrum met informatie over de omgeving. Daarna vervolg je de wandeling naar het zuiden, de plaats van het kasteel. Langs de verharde weg staat een bord met een tekening van het kasteel van de juffer.

Ineke heeft de podwalk gemaakt nadat ze een cursus mediatour gevolgd heeft. 'En dan moet je er ook iets mee doen.' Ze heeft bronnen geraadpleegd en de teksten geschreven, zelf ingesproken en op de juiste plaats in de route gezet. Een knap stukje werk! De podwalk met route app is samen met routes elders te downloaden via: de IVN natuurroutes app.

Het Alzheimercafé natuurlijk

De natuur doet zoveel mooie dingen voor ons mensen. Ook en juist als we dementie krijgen. Maar hoe komen mensen met dementie en degenen om hen heen dit te weten? En wat kunnen zij met die kennis?

Een van de manieren is via het Alzheimercafé Doorwerth natuurlijk. Eind januari spraken Heidi Steggerda, casemanager dementie, en ik voor en met zo'n 25 mensen met dementie, hun familie, vrienden en belangstellenden. Met als doel mensen enthousiast te maken over het gericht inzetten van de natuur. Daarvoor is eerst wat kennis gewenst.

Ons 'boerenverstand' zegt het al: Natuur doet je goed. En de laatste jaren zijn de effecten van de natuur meer en meer wetenschappelijk onderbouwd, ook speciaal voor mensen met dementie. Natuur kalmeert, ook als je brein je in verwarring brengt of soms boos maakt. Het helpt je om vrij te bewegen als je bewegingsdrang hebt. En daarna ben je moe en slaap je beter. Je weet beter welk tijdstip op de dag en welk seizoen het is. Het helpt ook om herinneringen op te halen en levendig te houden.

Maar moeten we dan veel weten van natuur of vaak het bos of veld in om het effect te merken? Nee hoor, de boodschap was juist: Hou het simpel en dichtbij. Luister naar de vogels en kijk welke vogel het is. Stoeplantjes bewonderen met een boekje ernaast. Met de blote voeten in het gras. Niet schuilen voor de regen, maar juist de regen en wind op je wangen voelen. En samen herinneringen ophalen door de geur van vers gemaaid gras of de peterselie in de soep.

De gasten in de zaal reageerden enthousiast. Deels juist op die simpelheid van de besproken ideeën. Een volgend jaar zijn we er graag weer bij. Met nog meer natuurbeelden, onderzoeksgegevens en praktijkvoorbeelden.

Inspiratie opdoen voor het werken met groen als medicijn? Zie <https://www.ivn.nl/aanbod/de-zorg/> en het boek 'Alle ouderen naar buiten' van Jasper de Ruiter.

Mary de Jong & Lies van Leeuwe

Landgoed De Kamp nog aantrekkelijker gemaakt

AUTEUR: MARIA VAN KEMPEN MET INFORMATIE VAN MAARTEN KUBBE, FOTO'S MAAIKE VAN DORP

In 2019 is de IVN landschapswerkgroep De Kamp opgericht. Eerst wilde de groep de beken en poelen op het landgoed weer schoon en open maken. Later werden de werkzaamheden breder. De werkgroep werkt in een tamelijk verborgen gebied, De Kamp (vroeger Langenberg genaamd). Het bestaat uit weilanden en bos op de rand van de opgestuwde heuvels bij Doorwerth en de spoelzandvlakte van Heelsum. In de weiden grazen vaak schapen, die helemaal passen in dit op het oog kleinschalige landschap. Er zijn wandelpaden, maar je komt, behalve langs de Heelsumse beek zelden iemand tegen. Je kunt het gebied bereiken door aan de oostkant van het Utrechtseweg-A50-viaduct in Heelsum bij papierfabriek Schut de weg langs de snelwegdijk af te lopen. Die heet de Kamp, een mooi weggetje, maar met veel geluid van de snelweg.

Op het eind van de weg staat een groot huis uit 1928 dat bewoond werd door familie van Vloten die er een modelboerderij wilde vestigen met paarden en varkens. Er staan op het landgoed bijna verscholen in het landschap enkele huizen, sommige met de sfeer van Engelse cottages.

Er lopen drie beken door de Kamp: de Heelsumse beek, de Papiermolenbeek en de Middenbeek en er zijn vier poelen. Toen de werkgroep in 2019 startte waren die, met uitzondering van de Heelsumse beek, nauwelijks zichtbaar door planten en een dikke humuslaag. De werkgroep heeft de planten en overbodige humus eruit gehaald, zodat het water weer te zien is. De opgeschoonde beken en poelen worden nu door de werkgroep 'bijgehouden'.

Op het Zuidelijk wandelpad loop je langs de grootste beek: de Heelsums beek met een reeks kleine watervalletjes. Erg mooi, maar niet handig voor vissen die stroomopwaarts willen. Verderop staan elk jaar in april in de beekrand grote, gele dotterbloemen, een prachtig gezicht! Toen de beken en poelen waren bijgewerkt, ging de groep ook op het droge aan de slag voor vergroting van de biodiversiteit door bomen en struiken aan te planten in de weilanden. Langs de Middenbeek staat nu een rij wilgen en essen. De bomen zijn met rasters beschermd tegen vraat door schapen en paarden. De weilanden zien er door de bomen minder eentonig uit.

Aan de rand van het bos heeft de werkgroep struiken geplant. En verder nog fruitbomen, die samen een boomgaard vormen. Aan de basis van deze werkzaamheden ligt een inrichtingsplan van Stichting Landschapsbeheer Gelderland voor De Kamp met als doel de biodiversiteit te vergroten.

De werkgroep bestaat nu uit negen actieve leden. Ze werken op dinsdag- en op vrijdagochtend van half september tot eind maart, om zo de rust in het broedseizoen niet te verstoren.

Het is een geruststelling dat deze werkgroep, gesteund door de eigenaren van de Kamp, dit mooie, kleinschalige gebied onderhoudt en de biodiversiteit probeert te vergroten. Het ligt dichtbij de snelweg en daarom is er verkeersgeluid. Dat moet je actief wegfilteren, maar verder is het daar genieten van dit schitterende gebiedje!

Sputter, sputter, sputter, ik ben een putter

TEKST EN FOTO: SEP VAN DE VOORT

Daaraan herken ik deze vogel als ik een groepje puttertjes over hoor vliegen. Gezellig onderling kwetterend komt dan zo'n vlucht van deze on-Nederlands mooie vogeltjes voorbij. Het geluid is makkelijk te verwarren met dat van een groepje boerenzwaluwen dat ook, al vliegend, onderling contact houdt.

In de winter is er echter geen twijfel mogelijk. De zwaluwen, insecteneters, zijn dan naar warmere oorden terwijl putters het hele jaar door in Nederland te vinden zijn. Putters zie je bijna altijd in groepjes, van boom naar boom trekkend. En als dan zo'n groepje in een boom is neergestreken, zitten ze zich al klessebessend tegoed te doen aan alle zaden die ze uit de vruchten kunnen peuteren. Inderdaad vaak met een sputterend geluid, maar ze kunnen ook een heel snel en afwisselend liedje zingen, met een behoorlijk krachtig geluid.

Natuurlijk heeft het beestje niet zijn naam omdat hij zo sputtert. Vroeger werd hij veel in gevangenschap gehouden en vond men hem onder andere zo bijzonder omdat hij behendig zijn drinken in een vingerhoedje omhoog wist te halen, als een emmer uit een put.

In het Mauritshuis in Den Haag hangt een schilderij van Fabritius, waarop prachtig te zien is wat er nog meer zo bijzonder is aan het beestje: zijn haast tropische kleurenpracht. Alleen al op zijn kleine koppie vechten knalrood, diepzwart en hagelwit om de aandacht. Een groot deel van zijn lichaam is een zachte kleur beige, afgewisseld met wit.

Maar op zijn vleugels steekt dan weer een dikke band felgeel scherp af tegen twee zwarte strepen.

Dit schilderij was weer inspiratie voor het boek *The Goldfinch* van Donna Tartt. Letterlijk vertaald in het Nederlands betekent dit goudvink, maar voor de Britten is het de naam voor onze putter. De vogel die we in Nederland kennen als goudvink heet in het Engels dan weer bullfinch, oftewel stervink, verwijzend naar zijn dikke nek. Als u het allemaal nog kunt volgen.

In ieder geval kunnen we aan de Britse naam zien dat de putter tot de vinkenfamilie behoort. In het Nederlands noemen we de putter ook wel de distelvink omdat hij, zaadeter bij uitstek, graag op distels en andere zaaddragende planten afkomt. Daar is hij, met zijn puntige bek, dan ook erg handig in.

Onze tuin staat vol met teunisbloemen en in de winter laten we de hoge, dode stengels staan. Ze zitten vol met zaden en de hele winter strijken daar puttertjes neer om ze er zorgvuldig uit te peuteren. In het voorjaar, dat nu met rasse schreden nadert, laten we het gras weelderig groeien en hopen op veel paardenbloemen. Grote kans dat een groepje putters zich zal melden.

Ik kijk nu al uit naar dat mooie plaatje: het frisgroene lentegras, de warmgele paardenbloemen en dan die gezellig kwetterende roodgeelzwartwitte bolletjes! Al is het plaatje van de putter tegen witbesneeuwde wintertakken ook prachtig!

Zweefvliegen, vlieg-kunstenaars van betekenis

AUTEUR EN FOTO'S: JEANNET SCHEFFER

Vroeg in het voorjaar, zodra de temperatuur richting de 10 graden gaat, kun je de eerste zweefvliegen al zien. Ze zitten graag op bloeiende planten als wilg en sleedoorn. Sommige soorten zijn extra taai: het vrouwtje van de snorzweefvlieg (zie foto en zie je de snor?) overwintert op een beschutte plek en laat zich zelfs op zachte winterdagen zien.

Maar hoe herken je een zweefvlieg eigenlijk? Ze hebben een paar opvallende kenmerken. Zo beschikken ze maar over één paar vleugels, in tegenstelling tot bijen en wespen. Ook missen ze bijtende kaken en een angel. Zijn zweefvliegen nuttig? Absoluut. Ze behoren na de bijen tot de belangrijkste bestuivers en helpen bovendien bij het bestrijden van bladluizenplagen.

Snorzweefvlieg

Veel zweefvliegen lijken sprekend op bijen of wespen door hun zwart-gele strepen. Dit is geen toeval, maar een slimme truc: mimicry. Vogels denken daardoor dat ze kunnen steken en laten ze liever met rust. In werkelijkheid is de zweefvlieg een volkomen ongevaarlijk en vriendelijk insect.

Zweefvliegen leven vooral van nectar uit bloemen die niet diep zijn, want de meeste hebben een korte tong. Water drinken doen ze zelden, al zie je ze op hete dagen soms bij een vijver of plas verschijnen. Met hun razendsnelle vleugelslag kunnen ze als ware acrobaten in de lucht blijven hangen. Dat vraagt veel energie en dus veel voedsel. De vleugels zorgen voor ongeveer 15% van hun lichaamsgewicht.

Op zoek naar voedsel bestuiven ze ongemerkt bloemen, struiken en bomen. Bij appelbomen vindt de helft van de bestuiving plaats door zweefvliegen.

Stadsreus

De eitjes leggen ze graag midden in bladluiskolonies. Zo hebben de larven meteen genoeg te eten. Daarom worden ze ook ingezet in de biologische landbouw om bladluis te bestrijden. Naast bladluizen leven ze van organisch materiaal. Zelf hebben zweefvliegen ook vijanden, zoals vogels, reptielen, kikkers en zelfs de hoornaar.

Een bijzondere verschijning is de stadsreus, ook wel hoornaarzweefvlieg genoemd. Deze indrukwekkend grote zweefvlieg wordt vaak verward met een echte hoornaar. Toch zijn er duidelijke verschillen: hij heeft geen wespen-taille en geen angel. Extra bijzonder is zijn levenswijze: de vrouwtjes leggen hun eitjes in wespen- of hoornaarnesten. De larven leven daar van afval en dode wespenlarven.

Helaas gaat het met zweefvliegen, net als met veel andere insecten, steeds slechter. Intensieve landbouw, pesticiden, klimaatverandering en verzuring eisen hun tol. Steeds meer soorten belanden op de Rode Lijst. Op de Veluwe is in veertig jaar tijd het aantal zweefvliegen met maar liefst 80% afgenomen, en het aantal soorten met 44%.

Gelukkig kun je in je eigen tuin veel doen om zweefvliegen te helpen. Ze houden van kruiden zo als lavendel, basilicum en tijm. Asters, margriet, zonnehoed en goudsbloem zijn geliefd. Ook bomen en struiken als wilg, meidoorn en linde zijn aantrekkelijk voor zweefvliegen. Denk ook aan zonnige plekjes, het zijn zonzonbidders.

In Nederland leven nu nog ongeveer 350 soorten zweefvliegen. Laten we daar zuinig op zijn, want we hebben ze hard nodig!

Help je mee de Aziatische hoornaar te bestrijden?

AUTEUR: HENNY TAX OP VERZOEK STICHTING BIOTOOPVERBETERING ZUID-VELUWE

Stichting Biotoopverbetering Zuid-Veluwe gaat, in samenwerking met de gemeente Renkum dit voorjaar koninginnen van de Aziatische hoornaar wegvangen. De Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*) is een invasieve exoot die schadelijk is voor onze inheemse insecten en daarmee het ecosysteem verstoort. Wegvangen van jonge koninginnen in het voorjaar is een effectieve en publieksvriendelijke manier om Aziatische hoornaars te bestrijden.

De kenmerken van een Aziatische hoornaar: tussen 2 en 3 cm lang, zwart borststuk, zwarte antennes, geel uiteinde aan de poten, achterlijf met 2 smalle en 1 brede oranje band, koningin en werkster ongeveer even groot.

Een koningin vliegt eind maart uit en bouwt een klein nest waarin ze tot eind mei de eerste generatie werksters grootbrengt. Samen met hen bouwt ze een groter zomernest. Eén koningin vangen kan de ontwikkeling van een hoornaar-zomernest voorkómen. Een zomernest kan ruim 1.000 werksters bevatten. Die vangen in één seizoen rond de 100.000 nuttige insecten als honingbijen, hommelsorten en andere bestuivende insecten.

Tussen eind maart en juni een koningin wegvangen is dus het meest effectief. De Stichting Biotoopverbetering gebruikt speciaal ontworpen, gifvrije en selectieve vangvallen. Hiermee vang je alleen koninginnen van de Aziatische hoornaar en géén andere insecten, dus ook geen Europese hoornaar.

Vroeg voorjaarsnest van de Aziatische hoornaar

Beeld: ©Albert de Wilde

Die zijn groter en kunnen de val niet in. Kleinere insecten kunnen de val weer uit. De selectieve vallen worden geplaatst op plekken waar mensen wonen. Daar bouwt een koningin bij voorkeur haar eerste nest. Dat eerste nest zit vaak in huizen en andere gebouwen, in vogelnestkastjes, in schuurtjes en onder afdakjes.

STICHTING
BIOTOOPVERBETERING
Zuid-Veluwe

De Stichting biotoopverbetering zoekt vrijwilligers die in het voorjaar vangvallen willen ophangen en beheren en waarnemingen willen delen.

Ben je geïnteresseerd, meld je dan aan met een mail: info@Stichtingbiotoopverbetering.nl. Na aanmelding ontvang je een uitnodiging voor een informatiebijeenkomst op donderdagavond 19 maart a.s. Tijdens deze bijeenkomst krijg je de vallen. Je kunt zo samen met anderen een belangrijke bijdrage leveren aan natuurbescherming, biodiversiteit en de veiligheid van mensen.

De Stichting Biotoopverbetering Zuid-Veluwe zet zich in voor een betere leefomgeving voor insecten en kleine zoogdieren. Zij doet dit door het inzaaien van bloeiende akkerranden in de gemeente Renkum. Met het intomen van de Aziatische hoornaar wil de Stichting ook de effectiviteit van de bloemrijke akkerranden verbeteren. Voor meer informatie: www.Stichtingbiotoopverbetering.nl.

Een vogel met veel noten op zijn zang

AUTEUR EN FOTO: SEP VAN DE VOORT

Op een morgen vroeg in februari – ik lig nog in bed – sla ik mijn ogen open. Daar heb ik weinig aan: de gordijnen zijn dicht en de kamer is donker. Belangrijker is dat ik mijn oren ook open zet. Wij slapen altijd met het raam wijd open en zo dringen de ochtendgeluiden de kamer binnen.

Het eerste wat ik hoor is een roffelende specht, een teken dat het voorjaar eraan komt. Al vroeg in februari kun je overal in het bos spechten aan elkaar horen melden dat het weer de hoogste tijd wordt! Meteen na de roffel van de specht hoor ik een voorjaarsgeluid waar ik nog vrolijker van word: het opgewekte lied van een heggenmus.

Ik weet precies waar hij zit: hoog (maar niet bovenin) de nu nog kale amberboom. Hij heeft een liedje waarin hij in een seconde of vier zoveel mogelijk verschillende hoge, heldere en een beetje iele nootjes probeert te proppen. Dan houdt hij ongeveer even lang zijn snavel stijf dicht om vervolgens een nieuwe recordpoging te wagen. Heel anders dus dan het schelle gepiep van huismussen en ringmussen.

De heggenmus is dan ook geen familie, al doet zijn naam anders vermoeden, maar een echte zangvogel. Het veren-dek op zijn rug lijkt dan weer wel verraderlijk veel op dat van een huismus. Het grote verschil zit hem in het koppie. Bij het mannetje huismus zijn duidelijke zwarte vlakken te zien terwijl het vrouwtje het voornamelijk bij bruintinten houdt. Bij de heggenmus overheersen juist gedistincte egaal grijze vlakken.

Als de heggenmus niet zingt, is hij veel moeilijker te spotten. Het is eigenlijk een heel bescheiden vogeltje. Hij zit het liefst wat verscholen in heggen of struiken.

Daar vlak bij in de buurt kunt u hem vaak ook stilletjes over de grond zien schuifelen, op zoek naar insecten in de zomer maar in de winter ook naar zaden.

Want dat is heel bijzonder aan dit beestje. In de zomer profiteert hij van de rijkdom aan insecten, reden waarom veel trekvogels onze contreien uitzoeken om te komen broeden. In de winter schakelt hij over op een dieet met zaden. Daarvoor past hij zelfs zijn ingewanden aan. Wat je al niet doet om niet twee keer per jaar dat hele stuk te hoeven vliegen!

Vorig jaar nestelde de heggenmus in onze tuin. Op een vroege ochtend vorig jaar maart, genietend van een lente-zonnetje, kon ik onze tijdelijke buurman toen goed bewonderen. Met een bek vol nestmateriaal zat hij mij met zijn lichtbruine kraaloogjes onrustig aan te kijken. In het weelderige klimop achter mij had hij zijn nestje gepland en ik zat wat hinderlijk in de weg.

Ik hoop hem dit jaar ook weer in onze tuin te mogen verwelkomen, want dat heldere liedje van de heggenmus, zo triomfantelijk hoog in de boom ten gehore gebracht, is een genot voor het oor!

Week Tsjechië

Interessant voor vrijwilligers die het leuk vinden om in de Renkumse en Heelsumse beken te werken: van 23 - 30 mei 2026 organiseren we weer een werkweek in Tsjechië. We verblijven weer op het bekende adres, Kokořínský důl nr. 13 en gaan onder leiding van Luboš Beran aan het werk in de Kokořínsko en Máchův Protected Landscape Areas. Nieuwe poelen maken, bestaande poelen schoonmaken, riet maaien, boompjes rooien, lupines rooien, enzovoorts. We werken op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag van 9.00 tot 13.00. 's Middags en op de vrije dagen (zondag en woensdag) kun je wandelen in het natuurgebied rond Nr. 13, met zandsteenformaties, kloven, meren, riviertjes, orchideeën, enzovoorts. Je kunt overnachten in een slaapzaal in Nr. 13 (zelf lakens meebrengen) of je kunt je tentje meebrengen en achter Nr. 13 opzetten. 's Avonds gaan we meestal uit eten in restaurants in de omgeving. Er kunnen maximaal 16 deelnemers mee. Lijkt het je wat, geef je dan op bij Gerrit Brouwer: gerrit.brouwer@gmail.com en vermeld of je wel of niet met eigen vervoer komt.

Een leven lang verbonden met de natuur

AUTEUR EN FOTO: EDITH GERRITSMA

Al jaren is Riemke Bitter (54 jr.) vrijwilliger bij IVN, maar haar liefde voor natuur en landschap gaat veel verder terug. Je zou kunnen zeggen dat het haar met de paplepel is ingegoten. Toen haar ouders van Amsterdam naar de Betuwe verhuisden, zagen zij hoeveel achterstallig onderhoud het landschap had. Ze begonnen een knotploeg, en baby Riemke ging gewoon mee — slapend in een mandje op de dijk terwijl haar ouders de wilgen knotten. Zodra ze kon lopen, mocht ze meehelpen: eerst met een klein zaagje, later klom ze zelf de bomen in om takken af te zagen. Vuurtjes stoken, buiten zijn, werken met de handen — het hoorde er allemaal bij.

En nu is ze alweer ruim tien jaar vrijwilligster bij de IVN Werkgroep Landschapsonderhoud en sinds een paar maanden ook actief bij de Werkgroep Jufferswaard. Toen Riemke naar het Westen van het land verhuisde, werd het vrijwilligerswerk minder. Maar sinds ze weer op de Veluwe woont, is ze opnieuw actief. Ze geniet ervan dat de werkgroep landschapsonderhoud alles handmatig doet. ‘Het lawaai van elektrische zagen vind ik niks. Ook vind ik het fijn dat je zelf kunt bepalen of je wel of niet komt op een werkdag. Juist door die vrijblijvendheid kom ik vaker. Dat past goed bij mij, ik hou niet van moeten, heb ruimte nodig om mijn eigen ding te doen.’

Het gemis van de rivier

‘Toen ik in het Westen, in Uithoorn, woonde, miste ik het rivierenlandschap. Daar noemen ze de Amstel wel een rivier, maar voor mij is het een kanaal met wat bochten. De Rijn en de Waal vind ik pas echte rivieren, rondom het landschap met zijn hoogteverschillen waar het water over de dijken kan klotsen. Dat begon ik daar echt te missen, ik ben tenslotte ook in de Betuwe opgegroeid.’

Ze was dan ook blij weer terug te keren naar het midden van het land. Op de Veluwe geniet ze nu van bossen, de kronkelende rivieren en beken en de voortdurende veranderingen in de natuur. De verschillende seizoenen, het water dat altijd in beweging is. Ze volgt bomen jarenlang, ziet hoe ze groeien, langzaam aftakelen of veranderen in prachtige skeletten.

Riemke noemt zichzelf een generalist, zowel in haar werk als in haar natuurbeleving. Ze houdt niet alleen van planten, insecten of vogels, ze houdt van alles wat leeft en groeit. Natuurlijk heeft ze voorkeuren, zoals bijzondere bomen.

Tijdens een wandeling die ik met haar maak, vertelt ze daar meer over. We lopen vanuit Doorwerth naar de heide in Wolfheze, vlak achter de Utrechtse weg.

‘Kijk nou, die vlieden hier midden op de Wolfhezerheide. Als zaadje dacht hij vast: laat ik hier landen. Dan kan ik niet alleen recht omhoog, maar ook in de breedte groeien, zonder burenoverlast van andere bomen die me in de weg staan. Hier op de heide heb ik de ruimte.’

Er is nog een boom die een speciale betekenis heeft en haar zeer dierbaar is: de grote esdoorn in haar eigen achtertuin in Renkum. Daar heeft ze hoog in de boom een heksenhoofd gehangen. ‘Het is een goede heks,’ zegt ze met een glimlach. ‘Ze valt niet op, haar kleuren passen bij de schors. Via haar heb ik een lijntje met mensen die me dierbaar zijn en niet meer leven, zoals mijn man. Via haar roep ik hen aan en dat is heel fijn.’

De scheve berk in het weiland

Maar de boom die ze het liefst laat zien, staat achter de heide, vlak bij een loonwerkersbedrijf in Heelsum dat daar nog zit, midden in het Natura 2000 gebied.

‘Deze berk staat hier in zijn eentje midden in het weiland. Hij heeft alle ruimte, maar toch staat hij zo scheef als ik weet niet wat. Keer op keer verwonder ik me daarover. Dit weiland dat hier regelmatig wordt geïnjecteerd met mest, waar schapen lopen, dat kan toch niet? Hier aan de rand zie je die prachtig beek die zo mooi meandert. Hoe oud is die berk, hoe komt hij op deze rare plaats, waarom is hij zo scheef? Ik heb geen antwoorden op die vragen, maar dat hoeft ook niet. Keer op keer geniet ik van deze berkenboom.

Wandelen en nachtzwaluwen

Riemke is ook jarenlang, samen met een groep andere vrijwilligers, actief geweest bij Natuurmonumenten rond Planken Wambuis ter ondersteuning van de boswachter in dienst. Toen de boswachter met pensioen ging, richtten ze een wandelclub op. ‘Eén keer per maand wandelen we samen. We hebben al veel Gelderse kastelen en landgoe-

deren bezocht, de Achterhoek en Salland verkend, en nu ontdekken we de beken.’ Riemke is niet alleen aan de Veluwe verknocht, ze verricht ook veel vrijwillige arbeid op de heide in Limburg. ‘Via een vriend ben ik in het nachtzwaluwenonderzoek terechtgekomen. Van april tot medio/eind augustus monitoren we aantallen, broedsels en gedrag. Met camera’s, luisterkastjes en observatie. Ook daar zou ik nog uren over kunnen vertellen!’ En inderdaad, daar twijfel ik geen moment aan. Het enthousiasme spat ervan af. Het is duidelijk dat haar inzet voortkomt uit pure liefde voor de natuur.

Onze wandeling loopt ten einde, de foto bij de scheve berk is gemaakt. Riemke eindigt met de woorden: ‘Na het moment dat jij belde voor een afspraak voor dit interview, is de IVN een lid rijker. Vrijwilliger ben ik al jaren, maar ik was nog steeds geen lid, licht ze’.

Zandhagedis

AUTEUR EN FOTO'S : JEANNET SCHEFFER

Het is lente, de zon laat zich steeds vaker zien en geeft meer warmte af. Allerlei diersoorten ontwaken uit hun winterslaap. Een bijzondere soort in onze regio is de zandhagedis. Ik zie ze in voorjaar/zomer regelmatig in het Heelsums Beekdal op zanderige hellingen met wat hei en gras. Een aantal goede vindplekken in dit gebied is afgesloten voor publiek. Te begrijpen, zowel de kwetsbare aders als zandhagedissen krijgen zo meer rust en ruimte.

De meeste zandhagedissen verschijnen in april. De mannetjes zandhagedissen worden meestal twee weken eerder wakker dan de vrouwtjes. Die extra tijd hebben ze nodig om hun zaadcellen te laten rijpen en om hun opvallende groene kleur te ontwikkelen. Het mannetje is voor mij altijd weer een sensatie om te zien. Het vrouwtje is ook prachtig, maar gaat meer in de omgeving op. Vrouwtjes zijn ongeveer negen dagen paringsbereid, veelal in mei/juni. Vaak paren ze met meerdere mannetjes, waardoor een legsel nakomelingen van verschillende vaders kan hebben.

Vrouwtje

Mannetje

De eieren worden afgezet op een warme, beschutte plek en komen na ongeveer twee tot drie maanden uit. De jonge zandhagedissen zijn direct zelfstandig. Ze gaan meteen op zoek naar voedsel, vooral insecten en andere ongewervelden. Omdat ze nog reserves moeten opbouwen, gaan ze later in winterslaap dan hun ouders.

Volwassen zandhagedissen trekken zich meestal al rond half september terug. In de volgende lente begint de cyclus weer opnieuw. Met mijn fascinatie voor patronen in de natuur begint dan weer een nieuwe zoektocht naar deze soort!

Natuur brengen in Zorgboerderij De Willemshoeve

AUTEUR EN FOTO'S: ANNERIEKE WATER

Zorgboerderij De Willemshoeve in Wageningen is dringend op zoek naar iemand die eenvoudige natuurpraatjes kan houden. Tijdens de dagbesteding voor psychogeriatrische gasten wordt regelmatig aandacht besteed aan de natuur. Daarom is het IVN er destijds bij betrokken. Annerieke Water heeft deze praatjes vanaf 2011 gehouden en verzorgde ook een kijktafel. Zij is er door omstandigheden mee gestopt.

Wie heeft zin en interesse om deze taak over te nemen?
Wat is de bedoeling?

- 2 keer per jaar (voor- en najaar) een praatje van ongeveer 45 á 60 minuten houden over de natuur aan de hand van (natuur)materiaal dat je zelf meeneemt. Je doet dit binnen een week voor twee verschillende groepen, een ochtend- en een middaggroep. Een groep bestaat uit 6 á 9 gasten en enkele vrijwilligers.
- Je kunt de praatjes aanvullen met foto's, gedichten, liedjes of wat je zelf leuk vindt. De gasten vinden het altijd gezellig.

- In de tuinkamer buiten in de kas, waar de gasten koffie drinken, is een kijktafel voor materialen. In het voorjaar ligt er bijvoorbeeld paasversiering, in de zomer dingen die te maken hebben met de zomer en in de herfst een herfsttafel met materiaal uit het bos.
- Benodigde tijd: 2x per jaar materiaal uit de natuur bij elkaar zoeken voor de bijeenkomsten en je praatje voorbereiden. 3x per jaar de kijktafel inrichten met materiaal dat je zelf meeneemt.

Voor geïnteresseerden is een draaiboek te leen bij Annerieke Water. En ze wil met veel plezier aanvullende informatie geven! Het is leuk werk om samen met de gasten een gezellige bijeenkomst te hebben. Vaak is het verrassend hoeveel men nog weet en zich herinnert. De sfeer bij de zorgboerderij is bijzonder goed.

Ben je geïnteresseerd in dankbaar werk met aardige mensen, neem dan contact op met Annerieke Water, j.water@upcmail.nl, 0317-416405

Kort van stuk

Op het internet vind je heel veel informatie over van alles wat met de natuur uit je omgeving te maken heeft. Albert Bos struint voor elke editie van de Zuidwester het internet af op wederwaardigheden die voor u als lezers van de Zuidwester mogelijk interessant zijn.

Wat weet jij van Natura2000?

Op 22 november 2025 organiseerde de Heimans en Thijsse Stichting in Wageningen een symposium met als centraal thema: 'Is Natura 2000 toekomstbestendig?'. Sprekers en deelnemers formuleerden adviezen voor een nieuw kabinet, gericht op het versterken van het natuurbeleid en de uitvoering ervan. Wat weet jij van Natura2000? Wat is je beeld van Natura 2000 en de staat van de natuur?

Je kunt een vragenlijst beantwoorden, zie <https://tinyurl.com/3kev9ppk>. Aan het einde van de vragenlijst zie je je score.

Register voor ecologisch waardevolle bomen

In Leiden staat het stedelijk groen, met name het bomenbestand, onder druk door beperkte ruimte. In het verleden werden vaak 'modebomen' aangeplant: soorten die visueel aantrekkelijk zijn, maar ecologisch weinig waarde hebben. Om dit tegen te gaan, heeft Leiden een register voor ecologisch waardevolle bomen opgesteld. Dit register helpt bij het maken van bewuste keuzes voor boomsoorten die wel bijdragen aan biodiversiteit, zoals inheemse soorten die voedsel, schuilplaatsen, en nestgelegenheid bieden. Doel: Beleid en aanplant richten op bomen die daadwerkelijk ecologische waarde toevoegen, in plaats van enkel esthetische. <https://tinyurl.com/2s4chuux>

Waarneming.nl: Aantal unieke dier- en plantensoorten Renkum hoger dan vergelijkbare gemeenten

Het aantal waargenomen dier- en plantensoorten ligt in Renkum hoger dan in de gemeenten die onder andere qua stikstofuitstoot er het meest op lijken. Dat blijkt uit data van Waarneming.nl. Zo telden waarnemers in Renkum vorig jaar 4614 unieke dier- en plantensoorten. Een te hoge stikstof uitstoot kan ervoor zorgen dat bepaalde planten, zoals de brandnetel oprukken. Tegelijkertijd verdwijnen daardoor andere planten. Ook kan het ertoe leiden dat belangrijke voedingsstoffen uit de bodem verdwijnen, waardoor de vogelstand achteruitgaat. Dat het aantal unieke dier- en plantensoorten in Renkum hoger ligt dan in de meest vergelijkbare gemeenten, wil overigens niet zeggen dat stikstof hier geen probleem vormt.

Waarnemers telden in Renkum voornamelijk planten. Er werden 818 unieke soorten geregistreerd. Behalve planten telden waarnemers ook veel nachtvlinders in de gemeente namelijk 753 verschillende soorten.

Landelijk worden met name van planten en nachtvlinders veel verschillende soorten vastgelegd. Daarvoor is een simpele verklaring: Er zijn veel verschillende soorten planten en motten in Nederland. In totaal telt Nederland 3228 soorten planten en 2380 soorten nachtvlinders. Van vogels zijn er in Nederland maar 850 soorten waargenomen door de waarnemers van Waarneming.nl.

Er is ook nog een tweede factor die ervoor zorgt dat juist planten en motten zoveel worden geregistreerd: Planten en motten bewegen niet of nauwelijks dus ze zijn een stuk eenvoudiger te fotograferen.

Nico de Haan (1947 – 2026)

Op 11 februari is Nico de Haan overleden, waarschijnlijk de bekendste vogelaar van Nederland. Nico maakte 'vogelen' tot een veel beoefende hobby. Kennis van vogels, met heel veel verhalen, maar vooral zijn enthousiasme maakte hem een bijzondere natuurgids. Nico bedankt!

Beleef de natuur

